

## СЕКЦІЯ 2.

### ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ КЛІЄНТІВ

**Олександра Богдан**

*студентка Криворізького державного  
педагогічного університету*

*м. Кривий Ріг*

**Ія Шимко**

*канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри  
соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ,*

*м. Кривий Ріг*

### СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

*Автори піднімають питання соціально-педагогічної підтримки сімей у кризі. Визначено сутність «кризової сім'ї» та причини виникнення криз. Підкреслюється важливість раннього виявлення та своєчасного втручання фахівців соціальної сфери. Окреслено принципи й методи роботи соціального педагога.*

**Ключові слова:** сім'я, кризова сім'я, соціально-педагогічна підтримка, кризові ситуації, соціальний педагог, сімейна адаптація, профілактика.

У сучасних умовах соціальних трансформацій, економічної нестабільності та воєнних викликів проблема функціонування сім'ї набуває особливої актуальності. Під впливом кризових чинників (матеріальні труднощі, конфлікти, наслідки війни, переміщення) багато родин не можуть повноцінно виконувати свої функції, що призводить до кризових станів і зниження виховного потенціалу.

Проблема сім'ї як соціального інституту та її підтримки розглядається у працях українських науковців, зокрема Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Бега, Н. Галагузової, І. Зверєвої, В. Кан-Калика, А. Капської, В. Кравець, С. Харченка, Л. Чернікової. У дослідженнях підкреслено значення сім'ї для розвитку дитини та потребу її підтримки. О. Безпалько зазначає порушення виховних функцій у кризовій сім'ї, а В. Кравець – негативний вплив сімейних проблем на соціалізацію дитини. Для розкриття важливих аспектів нашого дослідження найбільш прийнятним є визначення Л. Реня: «Сім'я у складних життєвих обставинах це сім'я, яка в силу об'єктивних чи

суб'єктивних причин утратила свої виховні можливості, у результаті чого в ній складаються негативні умови для виховання дитини» [6, с. 41]. Учені зазначають, що соціально-педагогічна підтримка допомагає родині відновити виховний потенціал, зміцнити емоційні зв'язки та забезпечити розвиток дітей. На думку І. Зверєвої, основне призначення соціального педагога полягає в тому, щоб надавати підтримку сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах або переживають кризові ситуації, а також здійснювати заходи, спрямовані на попередження можливих проблем [7, с. 23].

Сучасні підходи розглядають сім'ю в кризі як активного суб'єкта подолання труднощів. Ефективна допомога ґрунтується на гуманізмі, індивідуальному підході та партнерській взаємодії й передбачає комплекс соціально-економічних, психологічних, педагогічних і правових заходів, зокрема соціальний супровід, ведення випадку, кризове втручання, профілактику та реабілітацію. В Україні підтримка реалізується через соціальні служби, освітні й медичні установи та громадські організації, а зарубіжний досвід (Швеція, Франція, Німеччина, Польща, Нідерланди, США) підтверджує ефективність превентивної моделі з раннім виявленням проблем і тривалою підтримкою сім'ї. Соціальний супровід забезпечує системність допомоги – від встановлення взаємодії та визначення проблем і ресурсів до реалізації підтримки та оцінки результатів.

Технології зміцнення батьківського потенціалу розвивають навички відповідального виховання та покращують емоційний клімат через консультації, тренінги та просвітницькі заходи, а в гострих ситуаціях застосовується кризове втручання. Ефективність підтримки забезпечує міжвідомча взаємодія, що координує роботу установ і передбачає консультування, групову роботу та матеріальну допомогу. Технологія забезпечує послідовність і доступність послуг з урахуванням відповідності їхньої інтенсивності реальним потребам отримувача та орієнтації на його можливості, наявні ресурси системи соціального обслуговування і надання послуг. Ведення випадку є однією з ключових технологій соціальної роботи і спрямовується на розв'язання різноманітних проблем: психологічних, соціальних, економічних та інших. За умови дотримання загальних етапів роботи і надання соціальних послуг відповідно до ситуації, ведення випадку можна використовувати в роботі з різними клієнтами: сім'ями у СЖО, дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, внутрішньо переміщеними особами, особами з інвалідністю, особами похилого віку, людьми, які живуть з ВІЛ, звільненими з місць позбавлення

волі, жертвами сімейного насильства, кривдниками, алко, наркозалежними особами тощо [4, с. 15-16].

Соціально-педагогічне консультування базується на гуманістичному, особистісно орієнтованому та компетентнісному підходах і проходить етапи: встановлення довіри, визначення проблеми, аналіз причин, корекційна робота та оцінка готовності сім'ї до самостійного подолання труднощів. Важливим є нормативно-правове забезпечення діяльності, яке в Україні ґрунтується на законодавстві та державних програмах. [Закон України «Про соціальні послуги»](#) [3] визначає види допомоги, консультування, кризове втручання та психологічну підтримку, а [Закон України «Про охорону дитинства»](#) [2] встановлює систему захисту прав дитини та реагування на загрози її безпеці, а разом із законодавством щодо запобігання домашньому насильству забезпечує взаємодію відповідних установ.

Базовими методиками при наданні соціальної послуги профілактики можуть бути апробовані профілактичні програми й інтервенції із доведеною ефективністю. Прикладом профілактичної програми, що має доведену ефективність, містить інформацію щодо апробації та може бути використана як основа для розробки профілактичної послуги на рівні громади, організації або індивідуального отримувача, є «Програма 15». Вона містить систему профілактичних занять, спрямованих на здобуття учасниками знань щодо соціально небезпечних захворювань і явищ та формування відповідального ставлення до життя і здоров'я як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності, розвиток в учасників навичок здорового способу життя, безпечної поведінки та уникання ризикованих ситуацій, уміння проводити саморефлексію і самооцінку життєдіяльності [5, с. 233]. У соціально-педагогічній практиці профілактика з дітьми та сім'ями ґрунтується на ефективних методиках, зокрема «Програмі 15». Вона спрямована на попередження соціально небезпечних явищ, формування відповідального способу життя та розвиток навичок безпечної поведінки. Програма охоплює сім'ю, враховує вік, передбачає інтерактивні заняття й довела свою ефективність серед підлітків і сімей у складних обставинах.

Аналіз соціально-педагогічної підтримки сімей у кризі показує необхідність удосконалення підходів. Ефективність допомоги знижується через фрагментарність втручань, слабку координацію та недостатню орієнтацію на індивідуальні потреби. Важливим є раннє виявлення кризових сімей, що передбачає систематичний моніторинг, спостереження за дітьми та тісну співпрацю з педагогами і психологами. Із поставлених

завдань впливає необхідний перелік умінь, якими має володіти соціальний працівник: уміння визначати причини і наслідки; вміння відрізняти інформацію від емоцій (деякі факти – емоційні, але не інформаційні); вміння бачити інформацію з різних кутів зору (сусіди, вчитель, соціальний працівник та ін.), враховувати думки і висловлювання оточення; вміння бачити й аналізувати сім'ю як функціональну систему з уже визначеними стосунками [1, с. 199].

Отже, сучасні умови розвитку суспільства ускладнюють функціонування сім'ї, підвищуючи ризик кризових ситуацій і потребу в соціально-педагогічній підтримці. Нестабільність і наслідки воєнних подій негативно впливають на виконання сім'єю її функцій, особливо щодо дитини. Ефективність підтримки залежить від своєчасності реагування, цілісності підходу та узгодженості дій соціальних служб, а раннє виявлення проблем і профілактика запобігають поглибленню криз. Соціально-педагогічна підтримка має бути комплексною, індивідуалізованою та спрямованою на активізацію внутрішніх ресурсів сім'ї для досягнення стійких позитивних змін. Важливим напрямом удосконалення підтримки є її індивідуалізація з урахуванням соціального, психологічного та педагогічного стану родини. Консультування спрямоване на формування практичних батьківських навичок, зокрема конструктивного спілкування та подолання конфліктів. Значущими залишаються профілактика, розвиток відповідального батьківства, міжвідомча взаємодія та підготовка фахівців.

### Список використаних джерел

1. Безпалько О., Зверева І., Кияниця З., Кузьмінський В., Лютий В., Петрович Ж., Ростальна М., Стрига Л. Д. пед. н., доцент; проф.; к. екон. н.; к. пед. н., доцент. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навчально-методичний комплекс. Програма Європейського Союзу для України. 2007. С. 199. URL: <https://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1345188352.pdf>
2. Верховна рада України. Законодавство України. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
3. Верховна рада України. Законодавство України. Закон України «Про соціальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
4. Дацаківська О.; Максименко К.; Стельмах С. канд. політ. наук; канд. педагог. наук, доц. Ведення випадку та міжвідомча взаємодія. Спільно до нових послуг керівництво із впровадження інтегрованих соціальних послуг для сімей з дітьми в громадах. Партнерство «Кожній дитині», МБО «БФ «СОС Дитячі містечка» та ГО «Соціальна синергія», Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). Київ: 2021. С.15-16. URL: [https://www.unicef.org/ukraine/media/12711/file/Spilno\\_posibnyk\\_2\\_casemanagement.pdf](https://www.unicef.org/ukraine/media/12711/file/Spilno_posibnyk_2_casemanagement.pdf)

5. Лютий В., Петрович В. Соціальна робота з сім'ями: теорії, моделі, ефективні практики: колективна монографія. «Волинський національний університет імені Лесі Українки» Профілактика як соціальна послуга сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах. Луцьк: Волиньполіграф, 2021. С. 233. URL:

[https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37126/1/V\\_liutyi\\_V\\_Petrovich\\_SWF\\_2021.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37126/1/V_liutyi_V_Petrovich_SWF_2021.pdf)

6. Мамчур І. канд. психол. наук, доцент. Старший викладач кафедри психології та соціальної роботи. Соціально-психологічний супровід дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. «Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка». 2023. С. 41. URL:

<https://journals.cusu.in.ua/index.php/psychology/article/view/133/120>

7. Скрипник К., Тілікіна Н. к. пед. н., доцент. Соціальна робота з сім'ями, що опинилися у складних життєвих обставинах: бакалаврська кваліфікаційна робота. «Національний університет біоресурсів і природокористування України». Київ: 2025. С. 23. URL:

<https://dglb.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ce7dc062-057d-488b-8917-2964181e8cf5/content>

**Олександр Галасун**

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти  
спеціальності 231 Соціальна робота  
Черкаського національного університету  
імені Богдана Хмельницького  
м. Черкаси*

**Ірина Єнгаличева**

*кандидат педагогічних наук, доцент  
Черкаського національного університету  
імені Богдана Хмельницького  
м. Черкаси*

## **ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ФАХІВЦЯ ІЗ СУПРОВОДУ ВЕТЕРАНІВ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ГРОМАДИ**

*У тексті розкрито особливості формування професійної ідентичності фахівця із супроводу ветеранів/ветеранок у системі соціальної роботи громади. Визначено роль цієї професії в умовах війни як ключового елементу реалізації державної ветеранської політики та забезпечення ефективної реінтеграції. Охарактеризовано основні функції фахівця із супроводу ветеранів. Наголошено на значенні ветераноцентричного підходу, етичних принципів та міждисциплінарної*